

КРИВОЛАПОВ Б.С.,
кандидат юридичних наук,
доцент

*Інститут міжнародних
відносин Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

**ВАЛЮТНІ
ОБМЕЖЕННЯ У
СУЧАСНОМУ
МІЖНАРОДНОМУ
ПРАВІ**

1. Поняття та види валютних обмежень

Якщо країна стикається з економічними та фінансовими проблемами, коли виникає інфляція та інші негативні наслідки економічної нестабільності, дуже часто уряди таких країн вживають заходів, які спрямовані на найскоріше усунення таких явищ. Причому такі заходи не завжди є популярними у населення країни. Серед таких заходів можуть бути зокрема такі як додаткові податки, різного роду адміністративні заходи, посилення контролю за зовнішньою торгівлею та ін. Одним з відомих заходів є валютні обмеження.

Валютні обмеження – сукупність заходів і правил, установлених у законодавчому або адміністративному порядку з метою обмеження операцій з валютними цінностями¹.

Не зважаючи на той факт, що це економічне визначення, однак воно краще допомагає зрозуміти суть цих заходів. Йдеться про систему нормативних правил, встановлених в законодавчому та адміністра-

тивному порядку, спрямованих на обмеження операцій з золотом, іноземною валютою та іншими валютними цінностями. Вони поширюються на деякі валютні операції як для резидентів так і для нерезидентів.

В деяких теоретичних працях юристів та економістів зазначено, що компетентні органи відповідних країн здійснюють організацію спеціальних заходів валютного контролю з метою урівноваження платіжних балансів і підтримки курсів національних валют².

Економісти вважають що, основна мета валютних обмежень це вирівнювання платіжного балансу країни. Але це не єдина ціль валютних обмежень.

Основні цілі валютних обмежень це:

- недопущення відтоку національної валюти;
- недопущення відтоку іноземної валюти;
- обмеження імпорту товарів та зміна його структури
- забезпечення держави золотовалютними резервами для оплати її зобов'язань в іноземній валюті;
- концентрація валютних цінностей під контролем держави для реалізації поточних та стратегічних завдань;
- підтримка твердого валютного курсу.

Це невичерпаний перелік кінцевих цілей, для досягнення яких вводяться валютні обмеження. На нашу думку, основною метою введення валютних обмежень є накопичення золотовалютних резервів центральним банком країни, чи, як кажуть юристи, «девізним банком». Якщо в країні достатньо великий запас таких резервів, тоді, в принципі, країна може вирішити більшість фінансових проблем.

Визначення поняття “валютні обмеження”, як правило, не закріплюється в законодавстві країн, хоча і досить широко вживається як у внутрішньому праві, так і в ряді міжнародних угод³.

У міжнародно-правовій практиці відомі випадки, коли для виключення можливості різної кваліфікації терміну “валютні обмеження”, сторони включали його тлумачення до складу міждержавної угоди. Прикладом можуть бути Договір між США та Японією “Про дружбу, торгівлю та навігацію” від 2 квітня 1953 року та Договір між США та Грецією “Про дружбу, торгівлю та навігацію” від 30 серпня 1955 року, які містять аналогічні положення, що закріплюють цей термін, а саме: “Термін “валютні обмеження”, як він розуміється в цій статті, включає всі обмеження, правила, збори, податки або інші вимоги, які вводяться однією з сторін які ускладнюють або зачіпають платежі, перекази, переміщення капіталів або фінансових документів між територіями двох країн.”⁴.

Втім, слід зазначити, що такі чіткі визначення є виключенням, а не правилом.

Основними формами валютних обмежень є:

- 1) блокування виручки іноземних експортерів від продажу товарів у даній країні й обмеження їхньої можливості розпоряджатися даними коштами;
- 2) обов'язковий продаж валютної виручки експортерів цілком чи частково центральному банку (цю форму застосовують 114 країн членів МВФ);
- 3) обмежений продаж іноземної валюти імпортерам;
- 4) регулювання термінів платежів по експорту і по імпорту;
- 5) обмеження угод з валютними цінностями;
- 6) обмеження на вивіз валютних цінностей;
- 7) заборона на вивіз місцевих грошових знаків і цінних паперів, а в деяких країнах був заборонений ввіз місцевих грошових знаків;
- 8) особливо регулюються рахунки іноземців у місцевих банках;
- 9) встановлюється заборона експорту товарів на місцеву валюту;
- 10) встановлення курсів іноземної валюти проводиться в порядку адміністративних актів, причому забороняється робити операції за іншим курсом, ніж офіційний курс;
- 11) практика множинних валютних курсів;
- 12) система попередніх імпортних депозитів.

Це лише примірний перелік форм валютних обмежень. На практиці їх набагато більше і введення того чи іншого валютного обмеження залежить у першу чергу від того, з якого роду фінансово-економічними проблемами зустрічається та чи інша країна.

2. Історія виникнення валютних обмежень

Вперше валютні обмеження були затверджені багатьма урядами під час першої світової війни, коли виникла необхідність законсервувати недостатні запаси золота та іноземної валюти для фінансування імпорту, життєво необхідного для національної економіки. Після війни, валютні обмеження було повністю усунуто у всіх країнах, і до другої половини 1920-х років більшість із них повернулася до золотого стандарту і повної конвертованості, що були характерними для довоєнної системи міжнародних платежів. Проте, вже через декілька років уряди деяких країн поновили валютні обмеження внаслідок Великої депресії після світової економічної кризи 1929-1933 р. У 1931 році валютні обмеження застосувала Німеччина. До кінця цього ж

року більшість країн Східної Європи, а також Данія та Ісландія теж застосували валютний контроль для зупинки відтоку капіталу. Рахунки, що належали іноземцям у цих країнах, були “заморожені” і вже не могли вільно переводитись у золото чи конвертовану іноземну валюту. Громадяни цих країн також вже не могли переправляти свої капітали за кордон.

У 1932 році валютні обмеження запровадила Великобританія, а в 1934 році США.

Слід зазначити, що Німеччина та Італія перед початком Другої Світової війни використовували валютні обмеження не для відновлення своєї економіки, а і для того, щоб накопичити валютні ресурси з метою фінансування своєї військової агресії⁵.

Під час Другої Світової війни всі країни здійснювали суворий контроль над своїми економіками і валютні обмеження були лише одним із декількох інструментів, що застосовувалися з цією метою.

Після закінчення війни більшість країн не комуністичного блоку продовжували обмежувати як поточні валютні операції, так і операції пов'язані з рухом капіталу за допомогою валютних обмежень. У 1958 р. лише 11 країн – усі вони знаходились у західному світі – мали повністю конвертовані валюти. Резиденти цих країн могли вільно обмінювати свою валюту на іншу валюту. Всі інші країни мали тією чи іншою мірою неконвертовані валюти.

Масова лібералізація валютних обмежень розпочалась під кінець 1958 р., коли 10 країн Західної Європи встановили конвертованість своїх валют для нерезидентів на поточному рахунку. Таким чином нерезидентам була надана повна свобода обміну та використання зароблених в даній країні грошей для закордонних розрахунків. На початку 1960-х років ряд інших промислово розвинених країн (включаючи і Японію) усунула валютні обмеження на торгівлю товарами, а також, як правило, на інші поточні операції. Промислово розвинені країни теж значно модернізували свої обмеження на валютні операції, пов'язані з рухом капіталу а деякі з них зовсім усунули їх. Таким чином, валютні обмеження вже не є суттєвим знаряддям – здійснення економічної політики для розвинених країн Заходу.

Менш розвинені країни не змогли лібералізувати валютні обмеження в подібному обсязі. Більшість з них усе ще зберігає валютні обмеження на торгівлю товарами та валютні операції. Тому для країн, що розвиваються, та держав із перехідною економікою валютний контроль продовжує бути основним знаряддям проведення їхньої зовнішньоекономічної політики⁶.

3. Механізм міжнародно-правового регулювання валютних обмежень

3.1. Міжнародний валютний фонд та валютні обмеження

Одна з цілей, проголошених Статутом МВФ полягає у "... відміні іноземних валютних обмежень, які створюють перешкоди росту світової торгівлі" (п. 4 ст. 1 Статуту МВФ).

Але найважливіша інформація стосовно валютних обмежень передбачена в ст. 8 Статуту МВФ. Згідно цієї статті члени МВФ зобов'язуються усунути будь-які обмеження на платежі та перекази за поточними міжнародними валютними операціями, а також не брати участі в дискримінаційних валютних угодах та не вдаватись до практики множинних обмінних курсів.

Проаналізуємо цю статтю більш детально.

По-перше, ця стаття стосується тільки поточних валютних операцій. Перш ніж докладно розглянути це положення ст. 8, необхідно розібратися в таких двох поняттях як "поточні валютні операції" та "операції пов'язані з рухом капіталів". Аналіз цих двох понять допоможе нам краще розібратися в механізмі міжнародно-правового регулювання валютних обмежень.

Отже, що ж таке поточні валютної операції?

Під поточними валютними операціями розуміються:

- операції по купівлі-продажу валютних цінностей, товарів і послуг, реалізації прав на інтелектуальну власність, розрахунки, які здійснюються без відстрочки платежу;
- перекази коштів за кордон і із-за кордону, відсотків, дивідендів і інших доходів від банківських вкладів, кредитів, інвестицій і інших банківських операцій;
- перекази коштів неторгового характеру, охоплюючи переводи зарплати, пенсій, аліментів, спадщин, і інші аналогічні операції;
- надання й одержання короткострокових кредитів⁷.

До валютних операцій, пов'язаних з рухом капіталів відносяться:

- інвестиції, у тому числі придбання і продаж цінних паперів;
- надання й одержання довгострокових кредитів;
- залучення та розміщення коштів на рахунки у вклади;
- всі інші валютні операції, які не є поточними валютними операціями⁸.

Така класифікація валютних операцій передбачена в законодавстві багатьох країн з незначними відмінностями.

Згідно статті 30 Статуту МВФ поточними валютними операціями є:

- всі платежі, які здійснюються у зв'язку з зовнішньою торгівлею,

іншими поточними діловими операціями, включаючи і послуги, а також у зв'язку із звичайними короткостроковими банківськими та кредитними операціями;

- платежі, які здійснюються в якості відсотків по кредитах і в якості чистого доходу від інших інвестицій;
- платежі незначних сум в рахунок погашення в розстрочку довгострокових суд або прямих капіталовкладень та
- переводів незначних сум для покриття щоденних сімейних витрат.

Таким чином, ми бачимо що в ст. 8 і в ст. 30 Статуту МВФ мова йде тільки про поточні валютні операції.

Що ж стосується операцій пов'язаних з рухом капіталів, то по них можна вводити валютні обмеження без узгодження з МВФ. Цьому ми знаходимо підтвердження в розділі 3 ст. 6 Статуту МВФ. Причому Фонд не дає визначення цим операціям. Можна зробити висновок, що Фонд не ризикнув узяти під контроль дані операції.

По друге, без згоди МВФ не можна застосовувати практику множинності валютного курсу. У багатьох країнах існують кілька валютних ринків. На таких ринках ціна валюти багато в чому залежить від того, для яких цілей покупець має намір використовувати дану валюту. Встановлюючи множинність валютних курсів, держави диференціюють їх за групами товарів, послуг та цільовим використанням цієї валюти. Деякі країни світу використовують одночасно кілька видів валютних курсів, наприклад, особливий курс для зовнішньоторговельних операцій, курс для фінансових операцій, для туристів тощо. Множинність валютних курсів була характерна для колишнього СРСР у 1990-1991 рр. Був спеціальний комерційний курс рубля до інвалюта. По цьому курсу підприємства продавали частину своєї валютної виручки в централізовані валютні фонди. Був ринковий курс рубля для продажу фізичним особам валюти у разі виїзду за кордон. Був також біржовий курс на валюту, якій встановлювався під впливом попиту та пропозиції на гроші на валютному ринку і використовувався для зовнішньоекономічних операцій⁹.

Практика множинності валютних курсів не відповідає цілям і принципам МВФ і в основному не дозволяється.

Відповідно до рішення Виконавчої Дирекції МВФ, до недозволених заходів у змісті ст. 8 відносяться такі міри влади, у результаті яких різниця біржових курсів покупки і продажу валют країн-членів досягає більш ніж 2%. Тут необхідна згода МВФ¹⁰.

По третє, члени МВФ, що приєдналися до ст. 8 Статуту МВФ, зобов'язуються не брати участі в дискримінаційних валютних угодах. Таким чином, ст. 8 розд. 3 забороняє не тільки практику множинних

валютних курсів, але і дискримінаційну практику країн-членів Фонду у валютній сфері. У першу чергу мова йде про так звані компенсаційні угоди (countertrade) Компенсаційні угоди – це угоди, при яких покупець товару оплачує його вартість поставаннями інших товарів або задовольняє інтереси продавця в якій-небудь іншій формі (здійснює певні послуги).

На початку 80-х років вони склали 1% всього обсягу світової торгівлі. Зараз ці угоди складають 10% усієї світової торгівлі. Компенсаційні угоди можуть передбачати часткове грошове покриття, що відрізняє її від бартерної операції. Багато соціалістичних країн віддавали перевагу цим угодам з причин економії конвертованої валюти, для стимулювання імпорту товарів народного споживання. Негативне ставлення МВФ до компенсаційних угод пояснюється тим, що вони суперечать цілям МВФ, а особливо створити систему багатосторонніх платежів¹¹.

Країни-члени МВФ, що взяли на себе зобов'язання конвертувати національну валюту у відповідності зі ст. 8 Статуту МВФ, але бажають обмежити поточні платежі, збираються ввести дискримінаційну практику та здійснювати практику множинності валютних курсів, повинні отримати згоду Фонду. Вони повинні подати клопотання у Виконавчу дирекцію МВФ. Як правило, у відношенні рішень, прийнятих Виконавчою дирекцією діє принцип консенсусу¹². У виняткових випадках прибігають до голосування. Термін введення валютних обмежень обумовлюється у кожному випадку окремо.

Якщо країни не виконують своїх зобов'язань вводити обмеження згідно ст. 8 Статуту МВФ, до них застосовується механізм санкцій.

Крім усього іншого МВФ допускає валютні обмеження також ще в двох випадках:

1) на підставі статті 14 Статуту МВФ країни можуть зберегти чи установити валютні обмеження протягом «перехідного періоду», тривалість якого не визначена. Але це стосується країн, які тільки вступили до МВФ. Більше 80 країн-членів МВФ користуються особливим статусом згідно ст. 14 Статуту МВФ. Це стаття наділяє особливим правом зберігати обмеження на поточні валютні операції і пристосовуватися к обставинам. До змін 1976/1978 років у Статуті МВФ особливий статус обмежувався тимчасовими рамками «перехідного післявоєнного періоду». Нинішнє формулювання ст. 14 Статуту МВФ ставить тривалість перехідного періоду в залежність від індивідуальних особливостей держав-членів з огляду на їх економічне становище. Це означає, що Фонд не наполягає на тому, щоб країни з вирівняним платіжним балансом відмовилися від свого особливого статусу

згідно ст. 14, якщо в майбутньому, вони по всій імовірності не зможуть обійтися без застосування захисних заходів, якими є валютні обмеження. Державам-членам, що користуються особливим статусом, згідно ст. 14, не потрібно одержувати згоду Фонду у відношенні обмежень на поточні платежі, що вже існували до моменту їхнього вступу до МВФ. Введення нових же обмежень вимагає попередню згоду Фонду. Цікаво те, що Фонд може робити так звані «представлення» на користь держав, які на його думку повинні скасувати валютні обмеження¹³.

2) Офіційна заява Фонду про «дефіцитність» тієї чи іншої валюти надає право кожній з держав після консультації з Фондом вводити тимчасові обмеження операцій у дефіцитній валюті¹⁴. Мова йде про те, що якщо для Фонду стане очевидним, що попит на валюту держави-члена серйозно загрожує можливостям Фонду надавати цю валюту, то Фонд офіційно повідомляє таку валюту дефіцитною і з цього моменту держава-член може вводити обмеження на операції з цією валютою після консультацій з МВФ. Обмеження повинні бути зняті, як тільки дозволяють обставини. Дозвіл перестає діяти з моменту офіційного оголошення даної валюти недефіцитною.

МВФ домагається від країн-учасниць усунення валютних обмежень і множинності валютних курсів. Для цього щорічно проводяться спеціальні консультації з відповідними країнами. З 1950 р. МВФ публікує щорічні звіти «Про конвертованість та валютні обмеження». Огляд цих звітів показує, що значна частина країн які розвиваються (у тому числі і східноєвропейських) усе ще не мають можливості встановлювати взаємну оборотність своїх валютних одиниць навіть по поточним валютних операціях, не кажучи вже про рух капіталів. Вони змушені використовувати валютні обмеження як засоби захисту національної економіки від непосильної іноземної конкуренції¹⁵.

Однак кількість країн-учасниць МВФ, що офіційно прийняли на себе зобов'язання згідно ст. 8 Статуту МВФ про недопущення валютних обмежень в області поточних операцій, поступово збільшується. Їх вже за інформацією НБУ 140.

Україна як незалежна держава ще у серпні 1992 року ратифікувала Угоду про Міжнародний валютний фонд. У цьому ж році український парламент, ратифікував ст. 14 Статуту МВФ, згідно з якою країна лише проголошує своє прагнення до забезпечення конвертованості національної валюти. Офіційно про приєднання України до ст. 8 Статуту МВФ Рада директорів Фонду оголосила 8

травня 1997р.¹⁶. Таким чином до 1997 року Україна користувалася статусом “перехідного періоду” і могла застосовувати деякі валютні обмеження без згоди Фонду. Після 1997 року будь-які введення валютних обмежень потребує офіційного дозволу МВФ.

Процес застосування валютних обмежень обумовлюється певними умовами. Положення Договору про МВФ зобов’язує кожну державу, яка вводить обмеження відносно “дефіцитної валюти” іншого члену МВФ, “доброзичливо” розглянути усі подання інших держав-членів відносно здійснення таких обмежень (Стаття 7 Статуту про МВФ).

Що стосується держав, які не є членами Фонду, то по відношенню до них держави члени МВФ можуть вводити обмеження, якщо тільки самим МВФ не буде встановлено, що накладення таких обмежень суперечать Статуту МВФ або його цілям (Розділ 2 статті 11 Статуту МВФ).

Що стосується періоду, на який країни можуть ввести валютні обмеження, то він залежить в більшій мірі від національного законодавства. Аналіз положень валютного законодавства різних країн свідчить що, як правило, все залежить від стану економічного положення країни¹⁷. Вимоги, які в свою чергу висуває МВФ до періоду валютних обмежень, зводяться до положення, при якому вони “...будуть послаблені або відмінені, як тільки це стане можливим.” Але це стосується тих країн, які користуються валютними обмеженнями на підставі статті 14 Статуту МВФ. Крім того, відповідно до рішення Виконавчої дирекції 1960 року фонд дає свою згоду на введення валютних обмежень, переконавшись у тому, що застосування цих заходів обмежено в часі і що зацікавлені країни-члени почнуть робити усе необхідне для своєчасного припинення цих заходів.

Держава саме вибирає форми і види валютних обмежень, однак, після ретельного їх узгодження з Фондом.

3.2. Валютні обмеження та інші міжнародні фінансові організації

Слід зазначити, що з визнання права держав на введення валютних обмежень передбачають і інші міжнародні фінансові організації. Статут Міжнародної Фінансової Корпорації передбачає, що капітали отриманні від Корпорації, або які належать виплаті по інвестиціям на будь-якій території держави, не звільняються від загального застосування іноземних валютних обмежень, правил, приписів, діючих на території цієї держави¹⁸. Положення Правил надання позичок членами Міжнародного Банку Реконструкції і Розвитку, які базуються на визнанні валютних обмежень, встановлюють, що “всі

платежі які здійснюються за згодою про надання МБРР позичок будь-якій державі, повинні здійснюватися способом, який допускається законами цієї країни” (Стаття 3.06. Правил №3 Надання позичок урядам які є членами організації МБРР).

Виходячи з цього, ми можемо зробити висновок, що МФК та МБРР визнають за країнами право вводити валютні обмеження на деякі валютні операції, пов’язані з рухом капіталу.

Особливий інтерес по регулюванню валютних обмежень представляє діяльність такої організації як ОЕСР (організація економічного співробітництва та розвитку), що з 30 вересня 1961 року є правонаступником заснованої в 1948 році ОЄЕС (організації європейського економічного співробітництва). Штаб-квартира знаходиться у Парижі. У її склад входить 23 країни.

У 1961 році Радою ОЕСР був прийнятий Кодекс про лібералізацію руху капіталів. Згідно ст. 1 Кодексу, країни-учасниці, що приєдналися до цього Кодексу, зобов’язуються усунути всі перешкоди на шляху взаємного руху капіталів у тій мірі, у який це важливо для економічного співробітництва. У додатку до цього кодексу перераховані ті операції, що підлягають лібералізації. Згідно ст. 7 даного Кодексу країни можуть звільнити себе від даних зобов’язань, якщо це виправдано економічними чи фінансовими труднощами. Причому спеціальний комітет ОЕСР повинний перевірити підстави введення валютних обмежень. У цій же статті передбачений обов’язок країн-учасниць, що ввели обмеження, відновити свої зобов’язання, як тільки це стане можливим.

У цьому ж році в рамках ОЕСР був прийнятий Кодекс про лібералізацію поточних невидимих угод. Відповідно до цього Кодексу «невидимими угодами» є платежі по відсотках, страхові премії, дивіденди, ліцензійні збори, а також переведення валюти за закордонні поїздки. Згідно ст. 1. Країни учасниці зобов’язані скасувати всі обмеження по «невидимих угодах». Кодекс допускає певні обмеження на дані угоди внаслідок економічних труднощів. Однак при цьому для країн-учасниць передбачена спеціальна процедура.

Аналіз даних двох документів дозволяє зробити висновок, що ця організація взяла на себе ініціативу регламентації валютних обмежень на операції пов’язані з рухом капіталів, чого не ризикнув зробити МВФ. Це мотивується тим, що тільки розвинуті країни, а саме цими країнами є учасники ОЕСР, можуть дозволити собі скасувати валютні обмеження на операції пов’язані з рухом капіталу.

4. Валютні обмеження з підстав національної безпеки

Валютні обмеження вводяться іноді з метою не тільки подолати наслідки якої-небудь економічної кризи але також у зв'язку з певними політичними обставинами.

Це можуть бути різного роду політичні кризи, війни, введення санкцій проти країн, які порушують основні норми та принципи міжнародного права та ін. Дуже часто ці заходи використовують країни одна проти другої для того, щоб чинити тиск у разі виникнення якихось суперечок.

При таких обставинах слід підкреслити позицію МВФ.

До грудня 1950 року МВФ взагалі не передбачав такі обставини. Приводом послужили події під час війни у Кореї. Після втручання Китаю у цей конфлікт, керівництво США в грудні 1950 року прийняло заходи, які заборонили своїм громадянам здійснювати платежі та перекази на користь громадян Північної Кореї і КНР.

Оскільки в Статуті МВФ такі обставини не були передбачені, то Фонд розробив спеціальну процедуру. Згідно цієї процедури, країна-учасник МВФ, яка вводить обмеження на поточні платежі з підстав національної безпеки, повинна сповістити про це Фонд «по можливості» до початку застосування цих заходів. У протилежному випадку це попередження повинно бути зроблене протягом 30 днів з моменту введення валютних обмежень. У випадку, якщо Виконавча Дирекція в результаті перевірки установить, що введення обмежень із причин безпеки не виправдано, вона сповіщає на протязі 30 днів зацікавлену країну-учасницю. Якщо Дирекція на протязі 30 днів не висловить заперечень, дія обмежень вважається дозволеною з моменту їхнього введення. Причому за Фондом визнається право відізвати свою згоду.

Наведемо деякі приклади.

У відповідь на націоналізацію Суецького каналу Єгиптом в 1956 р. Великобританія, США та інші країни ввели обмеження на поточні платежі з Єгиптом. МВФ при цьому ніхто не сповіщав. Єгипет, відповідно також ввів обмеження подібного роду.

У 1965 році, після захоплення в Південній Родезії влади лідером ультраправої білої меншості Яном Смітом, Англія заблокувала усі кошти Південної Родезії в англійських банках. Крім цього, багатьма країнами-членами МВФ були заборонені платежі і перекази, на підставі рішення Ради Безпеки ООН, що засуджує Родезію.

У відповідь на захоплення персоналу посольства і консульства США в Тегерані, міністр фінансів США прийняв 14 листопада 1979 року постанову про контроль за іранськими активами. Постанова

вводила обмеження на поточні платежі і рух капіталів у відносинах з Іраном та блокувала рахунки іранського уряду, іранського центрального банку, іранських державних підприємств в американських банках. Фонд не діяв протягом 30 днів, тим самим схвалюючи дії уряду США. У квітні 1980 р. США посилила свої міри і поширила їхню дію на приватних осіб.

У 1982 році під час війни Англії з Аргентиною за Фолклендські (Мальвінські) острови, обидві країни ввели взаємні обмеження на поточні платежі і рух капіталів. МВФ виявив мовчазну згоду.

Валютні обмеження з питань національної безпеки застосовувалися країнами Західної Європи у відношенні Лівії в 1988 р. за політику державного тероризму, у відношенні Іраку під час окупації Кувейту, у відношенні республік, що входили до складу колишньої Югославії.

У міжнародному праві ці валютні обмеження ще називаються валютною блокадою.

Таким чином, слід відзначити той факт, що МВФ проводить політику невтручання в різного роду міжнародні конфлікти. Також МВФ намагається не коментувати запроваджені валютні обмеження.

Після терористичних дій 11 вересня проти США Палата представників і Сенат США прийняли поправку до закону про боротьбу з відмиванням грошей. Згідно цієї поправки Міністерство фінансів США отримало право регламентувати валютні операції американських банків із закордонними фінансовими установами. Вже знаходяться під контролем всі іноземні кореспондентські рахунки, по яким здійснюються покупка-продаж безготівкових доларів. Особлива увага тепер приділяється рахункам банків тих держав, що входять у "чорний список" FATF. Відповідно до обновленого закону, Міністерство фінансів США може взагалі заборонити проведення валютних операцій з такими країнами. Що таке чорний список FATF і які його наслідки ми вже знаємо на власному гіркому досвіді.

Взагалі, введення валютних обмежень на підставі рекомендацій FATF та відповідність їх нормам МВФ є окремим для розгляду питанням.

5. Заключні положення

Отже, аналізуючи питання валютних обмежень в міжнародному праві, можна зробити наступні висновки.

По-перше, в міжнародному праві термін "валютні обмеження" не визначено. Це породжує багато незручностей.

По-друге, основним джерелом міжнародного права стосовно валютних обмежень є ст. 8 Статуту МВФ та інші документи МВФ. В

ст. 8 Статуту МВФ мова йде тільки про поточні валютні операції. Взагалі слід зазначити, що МВФ намагає від країн-учасниць усунення валютних обмежень і множинності валютних курсів.

По-третє, що стосується операцій пов'язаних з рухом капіталів, то по них можна вводити валютні обмеження без узгодження з МВФ. Цьому знаходимо підтвердження в розділі 3 ст. 6 Статуту МВФ. Причому Фонд не дає визначення цим операціям. Можна зробити висновок, що Фонд не ризикнув узяти під свій контроль дані операції. Аналізуючи документи МФК та МБРР, ми можемо зробити висновок, що ці дві організації визнають за країнами право вводити валютні обмеження на деякі валютні операції, пов'язані з рухом капіталу.

По-четверте, аналіз двох документів ОЕСР (Кодексу про лібералізацію руху капіталів та Кодексу про лібералізацію поточних невидимих угод) дозволяє зробити висновок, що дана організація взяла на себе ініціативу регламентації валютних обмежень на операції, пов'язані з рухом капіталів, чого не ризикнув зробити МВФ. Це мотивується тим, що тільки розвинуті країни, а саме цими країнами є учасники ОЕСР, можуть дозволити собі скасувати валютні обмеження на операції пов'язані з рухом капіталу.

По-п'яте, аналізуючи ставлення МВФ до валютних обмежень, які вводяться на підставі національної безпеки, слід відзначити той факт, що МВФ в багатьох випадках проводить політику "мовчазної згоди". Це свідчить про небажання МВФ втручатися в різного роду міжнародні конфлікти. Крім того МВФ намагається не коментувати запроваджені таким чином валютні обмеження.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками. – К., 1998. – С. 263-264.
- ² Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. – К., 1999. – С. 196.
- ³ Балабанов И.Т. Валютные операции. – М., 1993. – С. 15-24.
- ⁴ United Nations Treaty Series. – 1955. – Vol. 206. – P. 528.
- ⁵ Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. – М., 1999. – С. 315.
- ⁶ Рут Френклин Р., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: Пер. з англ. – К., 1998. – С. 490-493.

- ⁷ Балабанов И.Т. Валютные операции. – М., 1993. – С. 28.
- ⁸ Там само. – С. 29.
- ⁹ Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. – К., 1999. – С. 200.
- ¹⁰ Эбке В. Международное валютное право: Пер. с нем. – М., 1997. – С. 39-40.
- ¹¹ Там само. – С. 43.
- ¹² Там само. – С. 44.
- ¹³ Там само. – С. 51-52.
- ¹⁴ Смыслов Д.В. Международный валютный фонд: современные тенденции и наши интересы. – М., 1993. – С. 156.
- ¹⁵ Там само. – С. 157.
- ¹⁶ Ющенко В.А., Міщенко В.І. Валютне регулювання. – К., 1999. – С. 69.
- ¹⁷ Блайер А., Гжеляк З., Забельски К. Риск колебания курса валюты и выбор валюты при заключении сделок в среде внешней торговли. – К., 1993. – С. 101.
- ¹⁸ Валютная политика капиталистических стран / Под ред. И.С. Королева. – М., 1990. – С. 140; Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів. – Тернопіль, 2002. – С. 96-99.

Надійшла до редакції 10.01.2003